

Андрій СТАРОДУБ (Київ)

**ДОКУМЕНТИ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ПРАВОСЛАВНОГО
ЦЕРКОВНОГО СОБОРУ 1918 РОКУ В АРХІВІ
ПОЛЬСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ**

Документи з архівосховища Польської автокефальної православної церкви (Archiwum Warszawskiej Metropolii Prawosławnej, (далі – АWMР))¹ вже понад два десятиліття доволі активно вивчаються дослідниками. “Першопрохідцем” систематичних студій в архіві митрополії можна вважати професора Мірославу Папежинську-Турек, автора фундаментальних розвідок з історії українського руху та політики польської держави щодо Православної церкви в 1918–1939 рр.² Протягом 1980-х – початку 2000-х років документи цього архіву запроваджувались до наукового обігу низкою польських³, російських та білоруських⁴ дослідників, а також окремими українськими⁵. Дане архівне зібрання неодноразово потрапляло у фокус уваги тих авторів, які досліджували історію державно-церковних взаємин у міжвоєнній Польщі, національних рухів у Православній церкві, біографії окремих ієрархів та громадських діячів того часу. Попри відносно невеликий обсяг збережених джерел (до того ж, за повідомленням працівників канцелярії Варшавського митрополита, “препарованих” спецслужбами у 1945–1947 рр.), АWMР був і залишається місцем знаходження унікальних матеріалів, зокрема й таких, що лише опосередковано стосуються історії Православної церкви в Польщі.

¹ Використовується також інший варіант назви цього архіву: “Prawosławne Archiwum Metropolitalne w Warszawie” (РАМ).

² *Papieżynska-Turek M.* Sprawa ukraińska Drugiej Rzeczy Pospolitej, 1922–1926. – Kraków, 1979; *її ж.* Między tradycją a rzeczywistością: Państwo wobec prawosławia. 1918–1939. – Warszawa, 1989.

³ *Żeleznikowicz S.* Z historii Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego w okresie międzywojennym (1918–1939) // *Wiadomości Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego.* – 1981. – № 4; 1982. – № 1–4; 1983. – № 4; *Kościół Prawosławny w Polsce dawniej i dziś / Red. nauk. Lucjan Adamczuk, Antoni Mironowicz.* – Warszawa, 1994. – [Cz. 1–2]; *Urban K.* Kościół Prawosławny w Polsce 1945–1970: Rys historyczny. – Kraków, 1997.

⁴ *Лабынцев Ю., Щавинская Л.* Белорусско-украинско-русская православная книжность межвоенной Польши: Исследования и публикации. – М., 1999.

⁵ *Смирнов А.* Мстислав (Скрипник): громадсько-політичний і церковний діяч. 1930–1944. – К., 2008; *його ж.* Неопублікований декрет митрополита Діонісія (Валединського) від 24 грудня 1941 року // *Український археографічний щорічник.* Нова серія. – К., 2007. – Вип. 12. – С. 717–722.

Серед іншого, саме у цьому архіві знаходиться збірка документів Всеукраїнського православного церковного Собору 1918 р. До Варшави вона потрапила орієнтовно в 1923 р., після обрання на митрополичу кафедру Діонісія (Валединського) (1876–1960). Преосвященний Діонісій (у 1918 р. – єпископ Кременецький, вікарій Волинської єпархії) був активним учасником цього Собору.

Про те, що до Діонісія потрапила частина архіву Всеукраїнського Собору, стало відомо ще на початку 1920-х рр. Як впливає з листування єпископа з міністром ісповідань Української Народної Республіки Іваном Огієнком, планувалась навіть публікація найважливіших соборних постанов. Огієнко у листі до владики (8 квітня 1921 р.) запропонував допомогу у цій справі. “Знаю, що Ви зібралися друкувати постанови другого (йдеться про другу сесію Собору 1918 року. – А. С.) Всеукраїнського Собору. Міністерство з охотою допоможе Вам у цій справі” – писав він⁶. Цей задум не було реалізовано, однак в архіві Міністерства ісповідань УНР в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України збереглися копії окремих постанов II-ї та III-ї соборних сесій⁷, надані єпископом Діонісієм.

Достеменно невідомо, скільки саме документів Собору було вивезено Валединським. У брошурі, виданій з нагоди 10-ї річниці перебування митрополита Діонісія на чолі Православної Церкви в Польщі, стверджувалося, що на початку 1919 р. він покинув Київ “со всеми подлинными актами Всеукраинского Церковного Собора”⁸, однак це є явним перебільшенням⁹. На нашу думку, яку спробуємо обґрунтувати нижче, у розпорядженні митрополита була лише незначна частина документів Собору, головним чином – матеріали його останньої, III-ї сесії (тривала з 18 (31) жовтня по 3 (16) грудня). Найвірогідніше, всі вони (або принаймні лівова частка з них) зберігаються тепер в архіві митрополії у течці з діловодною назвою “Всеукраинский церковный Собор” (сигнатура RVI-6C, приблизно тисяча нумерованих аркушів)¹⁰.

Варто зауважити, що далеко не всі документи, об’єднані в цій справі, стосуються Собору 1918 р. – приблизно чверть її обсягу складають діловодні

⁶ Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф. 1072. – Оп. 2. – Спр. 142. – Арк. 26.

⁷ Там само. – Спр. 105. – Арк. 8–24.

⁸ *Алексий (Громадский), архиеп.* К истории Православной Церкви в Польше за десятилетие пребывания во главе её Блаженнейшего митрополита Дионисия (1923–1933). – Варшава, 1933. – С. 35.

⁹ Завищені сподівання стосовно можливого віднайдення у Варшаві архіву Всеукраїнського Собору 1918 р. базувались на припущеннях, зроблених митрополитом Феодосієм (Процюком) (*Феодосий (Процюк), митроп.* Обособленческие движения в Православной Церкви на Украине (1917–1943). – М., 2004. – С. 58). Втім, у цьому дослідженні чітко вказано, що “першоджерелом” версії, від якого відштовхувався автор, є якраз вищезгадане твердження в брошурі Алексія (Громадського).

¹⁰ Архівні студії в Польщі стали можливими завдяки дослідчій дотації Канадського інституту українських студій Альбертського університету (Вічний фонд ім. Анни і Никандра Буковських).

матеріали канцелярій інституцій і церковних управлінь 1918 – початку 1919 рр.: Холмського єпархіального управління¹¹, Собору єпископів всієї України¹², Поліського духовного управління¹³.

Певною мірою таке поєднання проливає світло на специфіку формування даної збірки.

По-перше, до неї, насамперед, потрапили документи установ, які очолював, а отже, й мав *необмежений доступ до тих чи інших паперів*, владика Діонисій. Наприклад, оскільки під час Всеукраїнського Собору він головував у комісії з українізації Церкви, то саме її документи найповніше представлені в даній колекції. Подібним чином може бути пояснено походження і більшості інших документів: вони не були відібрані безпосередньо з поточного архіву Собору, а потрапили до Діонісія внаслідок того, що перебували на розгляді в Нараді єпископів при Всеукраїнському Соборі та Соборі єпископів усієї України. Саме з канцелярії останнього їх міг вилучити Валединський.

По-друге, з Києва Преосвященний Діонисій у першу чергу вивіз документацію, *що мала практичне значення персонально для нього*: підтверджувала повноваження, була необхідною для організації управління тощо. З огляду на це, не дивно, що в “евакуйованій” ним частині архіву “непропорційно” багато місця займають листування з приводу участі в роботі Собору представників неукраїнських єпархій, копії звітів Патріархові Тихону (Беллавіну) та митрополитові Антонію (Храповицькому) про церковне життя на цих територіях, кошториси витрат та штати Поліського духовного управління, журнал реєстрації кореспонденції згаданого управління та ін.

Практичними міркуваннями, вірогідно, керувався Діонисій, зберігаючи акти Всеукраїнського Собору – незважаючи на калейдоскопічну зміну політичної ситуації і проблематичність практичного втілення соборних постанов у життя, де-юре вони не втрачали своєї чинності. Певну цінність ці матеріали становили і в контексті підготовки до скликання Помісного Собору Польської автокефальної церкви¹⁴.

Таким чином, Діонисій (Валединський) вивіз до Польщі лише частину архіву Всеукраїнського Собору 1918 р., причому окремі документи потрапили до нього випадково. Зокрема, зібрання рішень та постанов Всеукраїнського

¹¹ Холмські єпархіальні інституції перебували з 1915 р. в евакуації. Управління єпархією було підпорядковане архієпископу Волинському та Житомирському Євлогію (Георгієвському). Після його арешту 4 (17) грудня 1918 р. ці повноваження перебрав на себе владика Діонисій.

¹² Собор єпископів всієї України – вищий орган управління Православної церкви в Україні (згідно з прийнятим Всеукраїнським Собором тимчасовим “Положенням про вище церковне управління Православної церкви в Україні”). Преосвященний Діонисій очолював Київську контору Собору єпископів з 3 (16) грудня 1918 р. по 14 (27) січня 1919 р.

¹³ Єпископ Кременецький Діонисій (Валединський) очолював Поліське духовне управління, що опікувалось церковним життям у приєднаних до Української Держави повітах Могильовської, Мінської та Гродненської єпархій.

¹⁴ Дискусії щодо необхідності скликання такого Собору точилися протягом 1920-х – 1930-х років, однак у підсумку він не був скликаний. Див.: *Papierzyńska-Turek M.* Między tradycją a rzeczywistością. – S. 162–182.

Собору було частиною звіту для Патріарха, що його мав надіслати митрополит Антоній. І лише екстраординарність ситуації, що склалася після арешту митрополита Київського владою Директорії УНР¹⁵, призвела до того, що вікарний єпископ Волинської єпархії зробив це замість нього та отримав можливість зберегти у себе копію надісланого.

Отже, наскільки можна судити, початкові мотивації владики були достатньо “приземленими”, а значна частка умовного соборного “архіву” опинилась в його руках за збігом обставин. І лише з часом, коли з’ясувалося, що документація Собору значною мірою втрачена, ці дії були інтерпретовані як свідомий “порятунок оригінальних актів Всеукраїнського Собору”.

Вищесказане, втім, жодним чином не зменшує цінності даного зібрання для досліджень з історії Православної церкви в Українській Державі 1918 р.

Більшість документів збірки “Всеукраинский Собор 1918 года” – оригінали, однак в окремих випадках важко достеменно встановити ступінь автентичності. Автору не вдалося отримати дозвіл на копіювання¹⁶, що дало б можливість порівняти їх з тими, які знаходяться в українських та російських архівосховищах¹⁷.

Наявні в архівній справі RVI-6C документи Собору можна розподілити на 5 груп.

I. Правила скликання та проведення Всеукраїнського Собору

У збірці є оригінал “Положення про вибори на Всеукраїнський Собор”, що його під час III-ї сесії розробила Урядова комісія. Документ складався з 90-го параграфів та 2-х прикінцевих статей. У супровідній записці до “Положення”, підписаній архієпископом Євлогієм (Георгієвським), роз’яснено засади, якими керувались розробники цього документа. Він мав забезпечити:

“а) полное представительство всех церковных элементов, но без громоздкости, без непосильных расходов на излишне большое представительство;

б) продуктивность трудов, соответствующих высокому достоинству и задачам Священного Поместного Собора и выявлению всех сторон и чаяний церковной жизни”.

¹⁵ У грудні 1918 р. Директорією УНР було арештовано Київського митрополита Антонія (Храповицького), архієпископа Волинського Євлогія (Георгієвського) та єпископа Чигиринського Никодима (Кроткова). У той же час Київ покинув митрополит Одеський та Херсонський Платон (Рождественський), до якого перейшло головування в Соборі єпископів усієї України. Все це паралізувало вище церковне управління та призвело до нетипової ситуації, коли формальне керівництво було в руках кількох вікарних єпископів. 19 грудня 1918 (1 січня 1919) р. єпископ Діонісій направив спеціальний звіт про ці події Патріархові Тихону (Російський державний історичний архів (далі – РДІА). – Ф. 796. – Оп. 445. – Спр. 784. – Арк. 45–49).

¹⁶ За своїм статусом АWMР є приватним архівом, а отже, право доступу до нього та копіювання надає очільник Польської автокефальної православної церкви. Жодними формальними приписами не окреслено перелік приводів, з яких митрополит може відмовити дослідникові.

¹⁷ Спробу реконструкції архіву Собору див.: *Стародуб А.* Всеукраїнський православний церковний Собор 1918 року: Огляд джерел. – К., 2010. – С. 3–74.

Унікальним є примірник Статуту Всеукраїнського Собору з цієї збірки. У ньому збереглися рукописні виправлення, які відображають зміни, внесені до тексту на III-й сесії. Оскільки протокол засідання, на якому було затверджено остаточний текст нової редакції Статуту¹⁸, не зберігся, то цей документ є єдиним джерелом, на підставі якого можливо реконструювати її зміст¹⁹. Цікавим моментом, що проливає світло на специфіку соборного діловодства під час III-ї сесії, є те, що виправлення внесені лише в російськомовну версію (початкова редакція Статуту була двомовною). З одного боку, це віддзеркалює ті зміни, що відбулися на Всеукраїнському Соборі після виключення на II-й сесії основних активістів “української” партії²⁰, з другого – обумовлено персональними змінами у складі Секретаріату Собору (Секретарем Собору в жовтні–грудні 1918 р. був професор-протоієрей Микола Гросу, який недостатньо володів українською).

II. Зібрання постанов та рішень Всеукраїнського Собору

Примірник зібрання рішень та постанов усіх трьох сесій Всеукраїнського Собору, що зберігся у архіві Православної митрополії в Польщі, є однією з двох існуючих копій цього документа. Друга знаходиться у Російському державному історичному архіві, у фонді Святійшого Синоду²¹. Зібрання було підготовлено для ознайомлення Патріарха Тихона та Священного Синоду РПЦ і, ймовірно, мало бути частиною звіту про роботу III-ї сесії Собору (9 (22) листопада 1918 р.²² Патріарх у листі до митрополита Антонія попросив надати йому таку інформацію)²³. Специфіка оформлення документа (обидва машинописні примірники містять численні рукописні виправлення) дає змогу припустити, що це чернетки, а остаточний чистовий варіант надрукувати не встигли.

III. Документи Наради єпископів при Всеукраїнському Соборі

Наявні два документи.

1. Виписка з рішення Наради від 30 листопада (13 грудня). Єпископи, вислухавши доповіді комісії з українізації Церкви про видання требника

¹⁸ Устав Поместного Собора / Устав Країнного Собору. – К., 1918. – 23 с.

¹⁹ Див. публікацію тексту Статуту, що базується на примірникові з даної збірки: Стародуб А. Всеукраїнський православний церковний Собор 1918 року. – С. 79–107.

²⁰ Згідно з постановою Соборної ради від 14 (27) січня 1918 р., підтриманою більшістю соборян на пленарному засіданні 22 червня (5 липня), протоколи мали вестись українською мовою, а рішення Собору фіксуватись українською та російською (ЦДАВО України. – Ф. 3984. – Оп. 1. – Спр. 11. – Арк. 26; Ф. 1071. – Оп. 1. – Спр. 219. – Арк. 37–37зв.).

²¹ РДІА. – Ф. 796. – Оп. 445. – Спр. 784. – Арк. 75–126зв.

²² Дати подаються за юліанським та григоріанським календарем, у відповідності до практики, що існувала в діловодстві 1917–1918 рр. Всеукраїнський Собор розглядав “календарне” питання і 6 (19) липня 1918 р. вирішив всі записи “вести за старим та новим стилем, взявши за основу юліанський, а під ризикою зазначаючи дату за григоріанським календарем” (ЦДАВО України. – Ф. 1071. – Оп. 1. – Спр. 219. – Арк. 37–37зв.).

²³ РДІА. – Оп. 204 (1 отд., 5 стол.). – Спр. 499. – Арк. 25.

Петра Могили та розробки чину вступу до братств, постановили передати це питання на розгляд спеціальної комісії з 3-х Преосвящених.

2. Акт Народи єпископів від 3 (16) грудня, підписаний 14 архієреями. Владика “имели суждение о законопроектах, принятых Всеукраинским церковным Собором в третью сессию, часть коих не могла быть представлена в Совещание епископов в виду затруднительности переписки их, в том числе пересмотренного Собором Устава Всеукраинского церковного Собора”.

IV. Матеріали комісій III-ї сесії Собору

Збереглося 39 документів 9-ти соборних комісій.

Навчальна комісія

1. Проект Статуту Київської духовної академії (чернетка, з правками митрополита Платона (Рождественського)).

2. Проект змін в устрої духовних навчальних закладів (чернетка).

Урядова комісія

1. Журнал засідання Урядової комісії № 7 (5 (18) листопада).

2. Доповідь Урядової комісії з організації управління Білгородського та Рильського вікаріатств (12 (25) листопада).

3. Лист Голови Ради Міністрів Української Держави Сергія Гербеля з повідомленням, що питання про визнання державою “Положення про тимчасове вище церковне Управління православної церкви в Україні” буде розглянуто урядом на одному з наступних засідань (9 листопада (2 грудня)).

4. Доповідь професора Михайла Ясінського “Правовое положение православной церкви в Украине”.

5. Доповідь комісії про вище церковне управління щодо опрацювання Положення про скликання Собору (чернетка з правками архієпископа Євлогія (Георгієвського)).

6. Супровідна записка до “Положення о выборах на Всеукраинский Церковный Собор”.

Місіонерська комісія

1. Доповідь про Місіонерську Духовну Академію (машинописний текст з підписом митрополита Антонія (Храповицького)).

2. Доповідь про організацію місіонерського видавництва (з проектом богословсько-місіонерського журналу) (машинописний текст з підписом митрополита Антонія (Храповицького)).

Комісія з церковної дисципліни

1. Доповідь священника Віктора Іванова “Об участии женщин в жизни Всеукраинской церкви” (15 (28) листопада).

2. Постанова відділу церковної дисципліни з питання про молитву за самогубців (29 листопада (11 грудня)).

3. Резолюція комісії з церковної дисципліни з питання про змішані шлюби (30 листопада (12 грудня)).

4. Висновок комісії з питання другого шлюбу для вдового духовенства (1 (14) грудня).

Економічна комісія

1. Лист Міністерства ісповідань з повідомленням про відкладення спільного засідання представників міністерства та Економічної комісії Собору з питання штатів (13 (26) листопада).
2. Пояснювальна записка до проекту закону “Про утримання духовенства в Українській Державі”, розробленого Міністерством ісповідань (23 листопада (5 грудня)).
3. Лист Міністерства ісповідань з підтвердженням, що міністерство взяло до уваги ухвалені Собором законопроект “Об обеспечении духовенства в Украинской Православной Церкви” (2 (15) грудня).
4. Лист митрополита Антонія (Храповицького) з повідомленням про порядок фінансування діяльності вищих органів управління у грудні 1918 р. (2 (15) грудня).
5. Законопроект “Об обеспечении духовенства в Украинской Православной Церкви”.
6. Виписка з протоколу економічної комісії (без дати).

Монастирська комісія

1. Доповідь монастирської комісії Всеукраїнському Собору (1 (14) листопада).
2. Доповідь настоятеля Благовіщенського монастиря Харківської єпархії архімандрита Ігнатія про стан справ у пограбованому більшовиками монастирі (9 (22) листопада).
3. Доповідь архімандрита Тихона (Лященка), прочитана на засіданні комісії 14 (27) листопада.
4. Доповідь монастирської комісії Всеукраїнському Собору (30 листопада (12 грудня)).
5. Доповідь архімандрита Веніаміна (Федченкова) про церковний спів.

Комісія з питань єпархіального управління та парафіяльного життя

1. Журнал засідання комісії № 9 (22 листопада (5 грудня)).
2. Доповідь комісії єпархіального управління і парафіяльного життя Всеукраїнському Собору (24 листопада (7 грудня)).
3. Інструкція вікарним єпископам (24 листопада (7 грудня)).

Комісія з українізації церкви

1. Протокол засідання комісії 15 (28) листопада.
2. Протокол засідання комісії 21 листопада (4 грудня).
3. Протокол засідання комісії 27 листопада (10 грудня).
4. Доповідь комісії про можливість канонізації митрополита Павла (Коноскевича) (27 листопада (10 грудня)).

5. Доповідь протоієрея Миколи Бортовського про українізацію богослужіння (2 (15) грудня).
- 6–8. Доповіді протоієрея Костянтина Левицького (3 (16) грудня):
 - “Чин вступлення в братство”;
 - “О колокольном звоне”;
 - “О церковном чтении”.
9. Зауваження комісії до доповіді священника Григорія Філянського на тему “О церковном искусстве” (3 (16) грудня).

Комісія Особового складу (мандатна)

1. Висновок комісії з питання про представництво на Соборі від Гродненської та Холмської єпархій (20 жовтня (2 листопада)).
2. Доповідь комісії стосовно перевірки повноважень членів Собору (22 жовтня (5 листопада)).

V. Звернення та привітання на адресу Всеукраїнського Собору та заяви його учасників з різних питань

До цієї групи можна зарахувати 20 документів збірки.

Привітання та звернення на адресу Собору

1. “Приветствие Всеукраинскому Собору от Минской Церкви” (12 (25) жовтня). Серед іншого у зверненні підкреслюється, що “Минские архиепископы всегда были связаны с Украиной”.
2. Повідомлення на адресу Собору щодо відкриття діяльності Собору єпископів всієї України та Вищої церковної Ради (1 (14) грудня).
3. Звернення духовенства Курської єпархії до Всеукраїнського Собору з проханням вирішити проблему виплати утримання духовенству повітів, які увійшли до складу Української Держави.

Звернення з приводу нагородження учасників Собору

1. Звернення 31-го члена Собору про необхідність нагородження архімандрита Веніаміна (Федченкова) “за труды, понесённые на Соборе” (30 листопада (13 грудня)).
2. Звернення 31-го члена Собору про необхідність нагородження архієпископа Катеринославського та Маріупольського Агапіта (Вишневіського) хрестом на клобук “за труды, понесённые на Соборе” (30 листопада (13 грудня)).
3. Нагородний список (священиків Гродненської єпархії. Панотці нагороджувались “за их труды на Всеукраинском Соборе” 15 (28) січня 1919 року).

Питання представництва на Соборі та повноважень окремих делегатів

1. Лист єпископа Сумського Митрофана (Абрамова) з повідомленням про те, що ні він, ні єпископ Вовчанський Алексій (Воронов) не можуть при-

бути до Києва, та проханням вважати представником Харківського єпархіального архієрея на Соборі архімандрита Кирила (17 (30) жовтня).

2. Звернення архієпископа Євлогія (Георгієвського) до Соборної Ради з обґрунтуванням необхідності визнання архімандрита Яблочинського монастиря Сергія (Корольова) делегатом від Холмської єпархії (1 (14) листопада).

3. Заява 32-х делегатів про необхідність негайного розгляду на пленарному засіданні їхньої попередньої (від 15 (28) листопада) заяви щодо необхідності забезпечення представництва на Мирній конференції від Української православної церкви (24 листопада (7 грудня)).

4. Заява священника Йосипа Готського з пропозицією “войти в сношение с Буковинским митрополитом и просить его прислать своего представителя на Всеукраинский Собор”, а також запропонувати уніатським єпископам увійти в “братское общение с Православной церковью” та не чинити перепон добровільним наверненням на православ'я в Галичині.

Організаційні питання

1. Заява 30 делегатів про необхідність створення особливої місіонерської комісії Всеукраїнського Собору (18 (31) жовтня).

2. Прохання делегатів до Секретаріату Собору роздрукувати й роздати постанови I-ї та II-ї сесій Всеукраїнського Собору (20 жовтня (2 листопада)).

3. Заява 31-го делегата з приводу необхідності розгляду питання про канонізацію митрополита Тобольського Павла (Конюсевича) (30 жовтня (12 листопада)).

4. Заява 30-ти делегатів про необхідність “издавать газету на русском литературном языке”, в якій би висвітлювалась діяльність Всеукраїнського Собору (30 жовтня (12 листопада)).

5. Звернення до Соборної Ради єпископів Аполлінарія (Кошевого) та Никодима (Кононова) з обґрунтуванням необхідності організації окремих церковних управлінь на території Білгородського та Рильського вікаріатств Курської єпархії (3 (16) листопада).

6. Виписка з протоколу № 13 засідання Соборної Ради про позачергову заяву професора-протоієрея Федора Титова. Панотець Титов заявив, що прийняття на соборі “Статуту про єпархіальне управління” “повлечёт за собой необходимость принятия других уставов, например – Устава о Епархиальном совете” (20 листопада (3 грудня)).

7. Звернення групи священників-делегатів Собору (15 підписів) з приводу зміни правопису. Панотці вважали необхідним розгляд питання стосовно того, чи можливе запровадження в Україні нової (за їхнім виразом – “совдеповской”) російської орфографії.

8. Заява групи делегатів про необхідність забезпечення права “участвовать во всех экстренных и очередных епархиальных собраниях”. Автори заяви покликалися на те, що подібне право закріплене за делегатами Всеросійського Помісного Собору, а отже, має бути поширене й на учасників Всеукраїнського Собору.

9. Заява 42-х делегатів про необхідність припинення “в виду неможливості рішення в кратком времени всех вопросов” роботи III-ї сесії Собору та необхідність, після перерви, скликати IV-ту сесію.

10. Звернення 21-го делегата з приводу необхідності негайного вирішення Собором проблеми повторного шлюбу “одиноких священнослужителів”, оскільки “обстоятельства и дух времени того требуют”.

* * *

Неможливо категорично стверджувати, що вищенаведеними документами вичерпується перелік матеріалів Всеукраїнського православного церковного Собору 1918 р., які потрапили до Польщі у міжвоєнний період. Наприклад, нам не вдалося встановити походження опублікованого Варшавською Синодальною друкарнею у 1930 р.²⁴ тексту доповіді “О Братствах в Юго-Западной Руси”, що її підготував для виголошення на I-й сесії Собору архієпископ Алексій (Дородніцин). Цього документа у наявній “збірці Діонісія” немає, і, враховуючи її специфіку, найімовірніше, що він до неї ніколи й не належав. Припускаємо, що його було привезено іншою особою, а саме – протопресвітером Павлом Пашевським (1874–1944)²⁵. Це означає, що документи Собору можуть бути віднайдені не лише в архіві Польської православної автокефальної церкви. Однак шанси на виявлення збірки, співмірної за обсягом та наявністю унікальних матеріалів зі справою “Всеукраїнський православний церковний Собор” з АWMР, вкрай мізерні.

Андрій Стародуб (Київ). **Документи Всеукраїнського православного церковного Собору 1918 року в архіві Польської автокефальної православної церкви.**

Стаття містить огляд документів Всеукраїнського православного церковного Собору 1918 р., що знаходяться в архіві Польської автокефальної православної церкви (Archiwum Warszawskiej Metropolii Prawosławnej). Проаналізовано специфіку формування так званої “збірки митрополита Діонісія (Валединського)” та зроблено висновок щодо перспектив віднайдення в польських архівах джерел з історії даного Собору.

Ключові слова: Православна церква, Всеукраїнський Собор 1918 р., Діонісій (Валединський).

Андрей Стародуб (Киев). **Документы Всеукраинского православного церковного Собора 1918 года в архиве Польской автокефальной православной церкви.**

В статье представлен обзор документов Всеукраинского православного церковного Собора 1918 года, сохранившихся в архиве Польской автокефальной православной церкви (Archiwum Warszawskiej Metropolii Prawosławnej). Анализируется специфика формирования так называемой “коллекции митрополита Дионисия (Валединского)” и сделан

²⁴ О Братствах в Юго-Западной Руси: Доклад архиепископа Алексия (Дородницына) первому Всеукраинскому церковному Собору в Киеве. – Варшава, 1930. – 16 с.

²⁵ Павло Пашевський був одним з членів тимчасової Всеукраїнської православної церковної Ради, почесним головою якої був владика Алексій (Дородніцин). З 1923 р. отець Павло перебував у юрисдикції Польської автокефальної церкви. Див. про нього: *Борщевич В.* Протопресвітер армії Української Народної Республіки Павло Пашевський // Зб. навч.-метод. мат-лів і наук. статей істор. ф-ту Волинського національного ун-ту ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2008. – Вип. 15. – С. 60–66.

Документи Всеукраїнського Православного...

вывод относительно перспектив дальнейших источниковедческих поисков материалов, касающихся истории упомянутого Собора.

Ключевые слова: Православная церковь, Всеукраинский Собор 1918 г., Дионисий (Валединский).

Andrii Starodub (Kyiv). **Documents of the All-Ukrainian Orthodox Church Council (Sobor) of 1918 in the Archives of the Polish Autocephalous Orthodox Church.**

The article provides an overview of the documents of the Ukrainian Orthodox Church Council (Sobor) in 1918, located in the archives of the Polish Orthodox Church (Archiwum Warszawskiej Metropolii Prawosławnej). The so-called 'collections of the Metropolitan Dionisiy (Valedynsky)' are analyzed. The author concludes that the prospects are good of finding more sources in the Polish archives on the history of the 1918 Sobor.

Key words: Orthodox Church, 1918 All-Ukrainian Church Council (Sobor), Dionisiy (Valedynsky).